

ביאורים

אחרי שהמהר"ל הביא את שיטות הרמב"ם והרמב"ן וחלק עליהם, הוא מגיע להסבר שיטתו. המהר"ל מדגיש את העובדה שמצוות ה' הן 'גזרות', כמלך הגוזר על עבדיו, ואינו בשביל המקבל. נראה שניתן להסביר את דברי החסרות על פי משל. אנשים רבים נמצאים בדילמה קשה כיצד להתמודד עם תופעות בעייתיות וחסרות שהם מוצאים אצל עצמם. ישנם כאלה שבוחרים להתמודד באופן ישיר עם החסרונות, להציע הצעות שיפור, ולחפש כלים נכונים להתמודדות. לעומת זאת, לפעמים ישנם בני אדם שמצליחים להתרומם מאד מבחינה רוחנית, ואז לאחר שהם זכו להתרומם כלפי מעלה, חסרונות רבים כאילו נעלמים מאליהם. לשיטה השניה ישנו יתרון גדול בכך שהיא אינה יורדת למאבק עם החסרונות אלא עסוקה בהתרוממות והתעלות בלבד.

נראה שכך מתבונן המהר"ל על המצוות. המצוות הינן חוקים וגזרות עליונים וגבוהים מאד, ואם נחבר ביניהן לבין החסרונות שבמצויאות ונאמר שהן באו לתקנם, נמצאנו מורידים אותן. בקיום המצוות אנו עסוקים בדבר עליון שהוא למעלה מהבנתנו והשגתנו. אלא שחשוב לשים לב שגזרות ה' מרוממות את האדם. מכוח קיומם הוא מתקדש ומתעלה, וכך ממילא זוכה להיות מוסרי וקדוש, ולהשפיע על העולם כולו להיות טוב יותר. על אף שבוודאי עצם עשיית רצון ה' מטיבה לאדם ולעולם, אין לנו לומר שמטרתן של המצוות כשלעצמה היא לעשות טוב לברואים, אלא המצוות הן גזרות אלוהיות עליונות וקדושות, השייכות להקב"ה ורק הוא מבין את עניינן הנשגב והעליון.

בהמשך, מוסיף המהר"ל שגם אם נרצה לומר שעיקר מטרת המצוות היא להיטיב לבני האדם, אין לנו להוריד את המצוות ולהפוך אותן לכלי לגרימת טוב מצד האדם. מטרתן היא מילוי רצון הבורא כשלעצמו אלא שהוא כשלעצמו רצה וגזר על האדם לעשות מצוות שיגרמו לו טוב. זו גם הסיבה שגם אם המצוות ניתנו כדי לגרום טוב לאדם הן אינן תלויות בו והוא אינו יכול להחליט האם לקיימן.

הרחבות

• מקבלים את העול ברצון

מפני שמצוות התורה לא נתנו להגות בעולם הזה, רק לעל על האדם. יש שתי דרכים אפשריות לקבלת עולה של תורה. המדרש מתאר שהגויים באו בטרוניה לקב"ה מדוע לא נתן להם את התורה, ואומרים לו "כלום נתת לנו ולא קיבלנוה... אומרים לפנינו ריבוננו של עולם, תנה לנו מראה (את התורה) ונעשינה. אמר להם מצווה קלה אני נותן לכם, אם אתם משמרין אותה אתן לכם שכר כישראל. אמר להם לכו ועשו סוכה. מיד כל אחד ואחד הולך ועשה לו סוכה, והקב"ה מוציא חמה מנרתיקה וכל אחד מבעט בסוכתו ויוצא..." [מדרש נחומא (בוכר) פרשת שופטים סימן ט]. הגויים מתייחסים למצוות בתור הכרח ועול, לכן כאשר המצווה לא נעמיה להם, הם בועטים בה ועוזבים אותה. גישה זו של הגויים מראה כי הם אינם מתאימים לקבל את התורה.

לעומת יחסם של הגויים למצוות, הגמרא מתארת כיצד עם ישראל מקיים את המצוות מאהבה וחביבה: "כך היה מנהגן של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לבית הכנסת לולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו...הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולבו בידו... להודיעך כמה היו זריזין במצוות (כמה היו מחבבין את המצוות)" [סוכה מא:]. עם ישראל לא מתכחש לעובדה שהמצוות ניתנו כגזרה מה', אולם, "אף דמצוות לאו ליהנות ניתנו אלא לעול על צואריהם ניתנו, מ"מ ישראל נוח ומקובל להם אותו העול" [שם משמואל, חלק המועדים, שנת תרפ"א יום שבת חול המועד].

שאלות לדין

מה הכוונה ש'מצוות לאו ליהנות ניתנו'? האם באמת אין עניין שנאהב ונתחבר אל המצוות? מה ההבדל בין מלך בשר ודם שגוזר גזרות על עמו, לקב"ה שגוזר גזרות עליונו?

אם בכל זאת תרצה לומר שהמצוות הן לטובת האדם, כמו שמורה פשט הפסוק: ויצונו ה' אלוקינו לעשות את כל החוקים האלה לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה, נוכל לומר כך, אולם רק באופן המפרש את הפסוק גם כגזירה. לא נוכל לומר שדומה הדבר לאדם הרוצה לעשות לחברו טובה⁴ ואם חברו אינו חפץ בטובה זו יכול שלא לקבלה, כעין מה שמצאנו במאמר חכמים: "הרי נתת לנו את היצר הרע כדי שנתגבר עלינו ונקבל שכר, אין אנו רוצים לא אותו ולא את השכר. אלא עלינו לומר שה' גזר על ישראל לקבל את הטוב הזה. פירוש הפסוק ויצונו ה' אלוקינו לעשות וכו' יהיה: הקב"ה גזר עלינו לקיים את המצוות מפני שגזר עלינו את הטוב. מכיון שהמצוות ניתנו בגזירה ולא מרצונו החופשי של האדם מקבל המצוות, אף על פי שיש למקבל טובה במצוות, בכל זאת מצוות לא להנאות ניתנו, ולכן המצוות הן עול על האדם. וכך יש לפרש גם את דברי הרמב"ן ז"ל כי מטרת מצוות שילוח הקן ואותו ואת בנו הן שלא נהיה אכזריים, אבל אנו מקיימים אותן מפני הגזירה. וכך נפרש גם ביחס לשאר המצוות מטרתן לקבוע בנו תכונות טובות, אבל אלו הן גזירות שגזר הקב"ה על האדם.

[ימשך מזה - נגרם מכך. שאין אחריה הצלחה - הצלחה הטובה ביותר. על ענין זה - באופן הזה.]

לעילוי נשמת רבי שלום בן תמו עמאר ז"ל

המהר"ל המבואר 'קול חי'

אבל מדברי חכמים נראה, שאין לומר כי המצוות שנתן השם יתברך בשביל המקבל, שהוא האדם. רק הם גזרות מצד השם יתברך, הגוזר על עמו גזרות, כמו מלך הגוזר גזרה על עמו. אף כי האמת כי ימשך מזה⁴ - מצד שהוא מקים הגזרה שגזר עליו - הטוב וההצלחה שאין אחריה הצלחה⁵. מכל מקום, אין התחלת הגזרה' שנתנה לטוב אל המקבל. ומה שאמר הכתוב (דברים ו, כד): ויצונו ה' אלהינו לעשות החקים האלה לטוב לנו, אין הפרוש שהוא יתברך צוה המצוות בשביל להטיב לנו, שאין זה כך. רק הוא יתברך צוה עלינו כמלך הגוזר, רק שהגזרה הזאת היא לטוב לנו, לחיותנו פיוס הזה, אם נקים המצוות, ולא שתחלת הגזרה הוא לטוב לנו. ומה שאמר (מכות כג, א): רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם וכו', פרוש, כי בשביל שיש להם הרבה גזרות, בשביל כך יש הרבה זכות. ודבר זה מספם בגמרא בכמה מקומות, והוא עקר שרש גדול בגמרא, עליו נבנו כמה הלכות. שאמרו במקומות הרבה: מצוות התורה לאו להנות נתנו, אלא בשביל גזרות נתנו. ולפיכך אמרו (ראש השנה כח, א): המידר הנאה⁶ מן השופר מתר לתקע בו⁷. והמידר הנאה מחברו מתר לתקע לו. והמידר הנאה מן המעין טובל בו טבילת מצוה, וכהנה רבות בגמרא. והטעם בכלם, מפני שמצוות התורה לא נתנו להנות בעולם הזה, רק לעל על האדם*. ואל תאמר כי פרוש לאו להנות בעולם הזה, רק לטוב לנו לעולם הבא, דאם היה תחלת נתינת המצווה לישראל להטיב להם בעולם הבא, אם פן מצוות להנות נתנו. ואם הדבר הוא כמו שפרש הרמב"ן זכרוננו לברכה, שתחלת המצווה היא לטוב לנו, אם פן לא היה הדין הזה כך, שיהיה מתר לתקע לו תקיעה של מצוה, והוא מידר הנאה ממנו. אבל בודאי המצווה עלינו כמלך הגוזר על עמו, וכמו שבארנו, ולכך אמר שמתר בכל אלה.

ואם ננספה נפשך לומר כי מצוות השם יתברך עלינו לטוב לנו כל הימים, כפשט הכתוב (דברים ו, כד): ויצונו ה' אלהינו לעשות את כל החקים האלה לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה. נוכל לומר כך, אלא באופן הזה שיהיה דבר זה גם פן בגזרה. ולא כמו מי שרוצה להטיב לאחד, ואם אינו רוצה לקבל הגזרה, אז המקבל יכול להפטר⁸, על דרך (יומא סט, ב): כלום נתת לנו רק לקבל שכר, לא איהו בעינא, ולא שכרו בעינא⁹. שדבר זה אינו, רק שהטוב ההוא בעצמו גזרה על ישראל. ויהיה פרוש: ויצונו ה' אלהינו לעשות את כל החקים האלה לטוב לנו וגו', כי השם יתברך גזר עלינו המצוות, מפני שגזר עלינו הטוב. ומכל מקום, פיון שהטוב הזה הוא גזרה, בעל פרוש של אדם, 'אמר בזה: מצוות לאו להנות נתנו, כי לא נתנו על דעת המקבל, ובשביל כך המצוות הם על על האדם. ובודאי דעת הרמב"ן זכרוננו לברכה תבין על ענין זה¹⁰, כי המצוות שלא נתאכזר, המדה הזאת גזר ה' על האדם. וכן שאר המצוות כלם, הם לקבע באדם מדות טובות, והם גזרות על האדם.

אבל מדברי חכמינו נראה לומר שאין עניינן של המצוות לתועלת לאדם, אלא הן גזירות שגזר הקב"ה על עמו כמו מלך שגוזר גזירות על נתיניו.

אמנם נכון שכאשר יקיים האדם גזירות ה' תצמח לו טובה מכך, מכל מקום אין זו הסיבה הראשונה לנתינתן. ומה שנאמר בתורה: ויצונו ה' אלוקינו לעשות החוקים האלה לטוב לנו, אין פירושו שנתנתן של המצוות היא מפני התועלת שלנו בהן, אלא המצוות הן גזירות הקב"ה עלינו כמלך הגוזר על עמו, אבל יש בכך תועלת, לחיותנו כהיום הזה, אם נקיים המצוות. מאמר חז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, אינו סותר את דברינו, כוונתם לומר שמפני שיש להם הרבה גזירות לכן יש להם גם זכות גדולה. דבר זה אנו למדים מדברי חז"ל בכמה מקומות בש"ס, ועל סמך יסוד זה נבנו כמה הלכות. זכרות מקומות אמרו חז"ל מצוות לא להנות ניתנו, משמע מפני הגזירה ניתנו. לכן אמרו חכמים המודר הנאה מהשופר² [אדם שקיבל על עצמו בנדר שלא יהנה מהשופר] מותר לתקוע בו³ לצורך מצוה], וכן, המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו בשופר. וכן המודר הנאה מהמעין טובל בו טבילת מצוה ועוד הלכות רבות כעין אלו. ההסבר לכל ההלכות הללו הוא שמצוות לא להנות, היינו שאין הנאה לאדם מן המצוות אלא הן לעול עליו. ואל תפרש דברי חכמים שהמצוות אינן להנאת האדם בעולם הזה אבל הן להנאת האדם בעולם הבא, שאם תאמר כך נמצא שהמצוות בסופו של דבר ניתנו להנאת האדם. לפי הסבר הרמב"ן זכרוננו לברכה, שהמצוות הן לתועלת האדם מדוע מותר לתקוע לו תקיעה של מצווה הרי הוא נהנה מכך והוא מודר הנאה ממנו. אלא מוכרחים אנו לומר שמטרת המצוות היא כגזירת מלך על עמו וכמו שבארנו ולכן התירו חכמים בכל המקרים האמורים למעלה.

המצוות הן גזירות הקב"ה על עבדיו, ואין טיבתן להיטיב להם, אף שבאמת תוצאת קיומן היא טוב לאדם

ניתן לומר כי המצוות מטיבות עם האדם אלא שגם זה גזירה

